

Т. Л. Сироїд

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

Підручник

Одеса
Фенікс
2018

Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 10 від 27 червня 2017 р.)

Рецензенти:

М. В. Буроменський – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії правових наук України, професор кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Київець О.В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана;

Тарасов О.В. – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри міжнародного права національного університету «Юридична академія» імені Ярослава Мудрого.

Сироїд Т. Л.

С 953 Міжнародне публічне право : підручник / Т. Л. Сироїд. – Одеса : Фенікс, 2018. – 744 с.

ISBN 978-966-928-253-8

У підручнику проаналізовано різні аспекти становлення, сучасного стану та перспектив розвитку міжнародного публічного права, зміст його основних принципів, галузей та інститутів. При розкритті галузей акцентовано увагу на особливостях джерельної бази, галузевих принципів, інституційної системи, суб'єктного складу. Значна увага приділена імплементації міжнародно-правових норм у законодавстві України.

Для студентів, аспірантів, викладачів вищих юридичних навчальних закладів, науковців, а також усім, хто цікавиться проблемами міжнародного публічного права.

УДК 341.1/8

Передмова

На зламі тисячоліть міжнародне право розвивається під знаком глобалізації. ХХ століття увійшло в історію цивілізації як століття небаченого досі науково-технічного прогресу, феноменального зростання виробничих сил, формування глобальної економіки, просунутих інформаційних технологій, взаємозбагачення культур, загального утвердження загальнолюдських моральних і гуманістичних цінностей, дедалі зростаючого міжнародного співробітництва.

Глобальні завдання раціонального використання природних ресурсів, науково-технічних програм, інформаційного, торгового обміну, екології й безпеки потребують спільної та узгодженої діяльності держав. Глобалізація набуває універсального характеру, відображаючи наростаючу взаємозалежність держав у вирішенні загальних завдань і тісний взаємозв'язок міжнародного й національного права.

Для успішного вирішення означених завдань здійснюється процес державно-правової інтеграції, який реалізується в різних формах: розвиваються зв'язки між державами на підставі двота багатосторонніх угод; розширюються прямі міжнародні економічні відносини за участю національних і міжнародних економічних компаній та транснаціональних корпорацій; посилюються інтеграційні процеси у межах національних законодавств (шляхом узгодження концепцій розвитку національних законодавств, вироблення загальних нормативних понять і правових оцінок; створення єдиних норм або актів та ін.); створюються міжнародні організації та міжнародні об'єднання, які переслідують вирішення різного роду завдань тощо.

Відповідно, нові параметри життєдіяльності людей в епоху глобалізації вимагають і нового мислення, нового філософського сприйняття дійсності, в тому числі й правової дійсності, розуміння соціальної цінності права, в тому числі й права міжнародного. Об'єктивні потреби співробітництва держав, поглиблення міжнародного розподілу праці потребують обізнаності з основними стандартами в галузі прав лю-

дини, міжнародно-правових механізмів співробітництва держав у сфері міжнародної безпеки, економіки, екології тощо. Тому будь-якого сучасного юриста неможливо уявити без знання предмета міжнародного права, що базується на договорах та інших зобов'язальних документах учасників міжнародного спілкування.

Виняткова роль міжнародного права у формуванні сучасного юриста зумовлює потребу в забезпеченні навчального процесу необхідною навчальною, навчально-методичною та довідково-енциклопедичною літературою з даної дисципліни. У підручнику систематично викладено матеріал за всіма темами вузівської програми навчального курсу «Міжнародне публічне право». Структура і стиль викладення наближені до навчальних завдань. У перших главах підручника висвітлено становлення та розвиток міжнародного права, поняття, сутність, принципи, джерела, суб'єкти та співвідношення з внутрішньодержавним правом, а також інші питання міжнародного права, що мають загальне значення. Окрема увага при цьому приділена особливостям нормоутворення у міжнародному праві, міжнародній правосуб'єктності та проблемам кодифікації міжнародного права. Спеціальна глава присвячена питанням відповідальності в міжнародному праві, у тому числі її видовому розмаїттю, суб'єктному складу та юрисдикції міжнародних судових установ.

Подальші глави підручника містять характеристику основних галузей міжнародного права: права міжнародних договорів, права зовнішніх зносин, права прав людини, права міжнародних організацій, права міжнародної безпеки, міжнародного морського права тощо. При цьому загальнотеоретичні аспекти поєднані з прикладами щодо практики міжнародного співробітництва у відповідних галузях, а викладення змісту відповідних міжнародно-правових джерел – з національним законодавством. Водночас значна увага приділяється імплементації галузевих міжнародно-правових норм у законодавстві України.

Зміст

Передмова	3
-----------------	---

Глава 1. Становлення та розвиток міжнародного права

1. Періодизація розвитку міжнародного права	5
2. Міжнародне право стародавнього часу	9
3. Становлення міжнародного права в добу середньовіччя. . . .	18
4. Розвиток міжнародного права від Вестфальського конгресу 1648 р. до Віденського конгресу (1814-1815 рр.)	22
5. Міжнародне право періоду від Віденського конгресу (1814-1815 рр.) до створення Ліги Націй (1919 р.)	26
6. Міжнародне право періоду від створення Ліги Націй до створення ООН	32
7. Міжнародне право від створення ООН і до наших днів	38

Глава 2. Поняття, предмет міжнародного права

1. Поняття та особливості міжнародного права	47
2. Характеристика норм міжнародного права	51
3. Джерела міжнародного права	58
4. Кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного права.	73
5. Система міжнародного права	75

Глава 3. Принципи міжнародного права

1. Поняття основних принципів міжнародного права	81
2. Принцип суверенної рівності держав	83
3. Принцип незастосування сили або погрози силою	84
4. Принцип мирного вирішення міжнародних спорів	87
5. Принцип поваги прав і основних свобод людини	89
6. Принцип рівноправності і самовизначення народів	91
7. Принцип невтручання у внутрішні справи держави	92
8. Принцип співробітництва держав	93
9. Принцип непорушності державних кордонів	95
10. Принцип територіальної цілісності держав	96
11. Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань .	97

Глава 4. Співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права

1. Теоретичні основи співвідношення та взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного права 102
2. Основні форми взаємодії норм міжнародного і внутрішньодержавного права 108

Глава 5. Суб'єкти міжнародного права

1. Поняття суб'єкта міжнародного права 123
2. Держави – основні суб'єкти міжнародного права 128
3. Міжнародна правосуб'єктність націй і народів 132
4. Правосуб'єктність міжнародних організацій 135
5. Міжнародна правосуб'єктність державоподібних утворень 137
6. Питання правосуб'єктності індивідів 144
7. Транснаціональні корпорації 146
8. Визнання і міжнародна правосуб'єктність 147
9. Міжнародно-правове регулювання правонаступництва . . . 151

Глава 6. Територія у міжнародному праві

1. Міжнародно-правова класифікація територій 158
2. Склад і юридична природа державної території 160
3. Державні кордони 164
4. Міжнародні річки та їх правовий режим 170
5. Правовий режим Арктики 175
6. Міжнародно-правовий режим Антарктики 177

Глава 7. Міжнародно-правове регулювання становища населення

1. Правове регулювання питань громадянства у міжнародному праві 182
2. Міжнародно-правове регулювання статусу біженців і вимушених переселенців 189
3. Статус іноземців 200
4. Право притулку 204

Глава 8. Відповідальність у міжнародному праві

1. Поняття, види і форми відповідальності 209
2. Суб'єкти відповідальності у міжнародному праві 215
3. Юрисдикція міжнародних судових органів. 222

Глава 9. Право міжнародних договорів

1. Поняття права міжнародних договорів. Джерела 240
2. Порядок укладення міжнародних договорів 245
3. Дія договорів, їх застосування і тлумачення. 251
4. Недійсність, призупинення і припинення дії міжнародних договорів. 255

Глава 10. Дипломатичне право

1. Поняття, джерела дипломатичного права. Дипломатичне представництво: структура, порядок функціонування. . . . 263
2. Привілеї та імунітети дипломатичного представництва і його персоналу 270
3. Припинення дипломатичної місії. 271
4. Спеціальні місії 273
5. Представництво держав при міжнародних організаціях . . . 278

Глава 11. КОНСУЛЬСЬКЕ ПРАВО

1. Поняття консульського права. Види консульських установ. Функції консульських установ. 284
2. Структура консульських установ, порядок призначення посадових осіб 288
3. Привілеї та імунітети консульських установ і їх персоналу 291

Глава 12. ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1. Поняття міжнародних організацій. Види міжнародних організацій 296
2. Організація Об'єднаних Націй: компетенція, структура, повноваження органів. Спеціалізовані установи ООН 307
3. Регіональні міжнародні організації 316
4. Міжнародні конференції 353

Глава 13. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ПРАВ ЛЮДИНИ

1. Правове регулювання прав людини на універсальному рівні та органи контролю за їх дотриманням 359
2. Правове регулювання прав людини на регіональному рівні та органи контролю за їх дотриманням 381

Глава 14. МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

1. Поняття міжнародного спору 399
2. Характеристика мирних засобів урегулювання міжнародних спорів 400

Глава 15. ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

1. Поняття права міжнародної безпеки 416
2. Характеристика універсальної міжнародної безпеки. 418
3. Характеристика регіональної міжнародної безпеки. 438

Глава 16. МІЖНАРОДНЕ МОРСЬКЕ ПРАВО

1. Поняття міжнародного морського права. Джерела. 458
2. Класифікація морських просторів 461
3. Міжнародні морські організації 484

Глава 17. МІЖНАРОДНЕ ПОВІТРЯНЕ ПРАВО

1. Поняття міжнародного повітряного права. Джерела. Принципи 492
2. Правовий режим повітряного простору. Міжнародні польоти 496
3. Міжнародні авіаційні організації 503

Глава 18. МІЖНАРОДНЕ КОСМІЧНЕ ПРАВО

1. Поняття міжнародного космічного права. Джерела. Принципи 512
2. Правовий режим космічного простору і небесних тіл 525
3. Правовий статус космічних об'єктів 526

4. Правовий статус космонавтів і членів екіпажу міжнародної космічної станції 529
5. Відповідальність у міжнародному космічному праві. 532
6. Міжнародні інституції в галузі космічного права. 536

Глава 19. МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО

1. Поняття міжнародного економічного права. Джерела. Принципи 552
2. Організація міжнародної економічної співпраці в рамках системи ООН 561
3. Організація міжнародного економічного співробітництва поза рамками ООН 574
4. Регіональний рівень міжнародної співпраці в економічній галузі 582
5. Міжнародно-правове регулювання торговельного співробітництва 593

Глава 20. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

1. Поняття, предмет міжнародного права навколишнього середовища. Джерела. Принципи. 602
2. Міжнародно-правове регулювання охорони об'єктів навколишнього середовища 612
3. Міжнародні органи та форуми в галузі охорони навколишнього середовища 620

Глава 21. МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

1. Поняття міжнародного кримінального права. Джерела. Принципи 635
2. Характеристика міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру 642
3. Міжнародні органи та інституції по боротьбі з міжнародною злочинністю 653
3. Правове регулювання інституту видачі 681

Глава 22. МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

1. Поняття міжнародного гуманітарного права. Джерела.
Принципи 695
2. Правова регламентація проведення бойових дій. Статус
учасників збройних конфліктів 713
3. Захист прав особистості і цивільних об'єктів під час
збройних конфліктів 727
4. Міжнародний Комітет Червоного Хреста 732

Навчальне видання

СИРОЇД Тетяна Леонідівна
МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

Підручник

Верстка В.Г. Вітвицька

Підписано до друку 23.03.2018 р. Формат 60x84/16. Ум.-друк. арк. 43,26.
Зам. № 1803-11. Тираж 300 прим.

Видано у ПП «Фенікс»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
тел. + 38(048) 7777-591, + 38(048) 795-91-60.
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.law-books.od.ua